

Modet och lagen

- Men nu slår vi igen poesiboken! Medborgarskapet är inte en dans på rosor. Det kan till och med vara ganska jobbigt att **ta ansvar**. Det förutsätter ju att man har disciplin.
- Jag anar vart du vill komma. Du vill att vi ska diskutera mina studier nu igen.
- Vi kan nöja oss med lagen.
- Vad då för lag?
- Det finns bara två. Statens och djungelns. En lag som gäller för alla och en lag som gäller på gatan. Där den store slukar den lille.
- Det får mig att minnas en sak. I fjol blev några av mina kompisar rånade av ett par gängkillar i gymnasieporten. Det var deras jackor och *Walkman*-lyssnare de var ute efter. Det var de största som vann, de bar visst kniv.
- Det är därför det finns en ordningsmakt. Så att inte banditer tar över vägarna eller gatorna ägs av gängledare. För att trygga **allmän säkerhet**, som man sade förr, eller säkerhet till liv och egendom, en av medborgarnas främsta rättigheter. Det är anledningen till att vi inte kan göra allt som faller oss in. Att vara fri innebär att kunna styra sig själv. Att samtycka till den regel man har satt upp för sig själv är inte kränkande. Om det är i ditt namn lagen skrivs så är det ju inte mer än rimligt att du själv lyder den. Annars respekterar du ju inte dig själv. Detta är vad som menas med samhällsansvar (fr. *civisme*). Det kan verka enkelt men jag lovar, det är varken enkelt eller naturligt.
- Varför inte?
- Därför att lagen är **allmän**, abstrakt och blind för det enskilda fallet och för att vi som individer alltid hittar kryphål, som kan skapa undantag just för oss själva. Lagen är lika för alla men själv är jag ju inte som alla andra – eller hur? Lagen är nog gott och väl vad andra beträffar – men

mitt fall råkar vara ett specialfall. Du har ingen lust att göra din franskläxa. Jag misstänker att du mycket hellre tar och ser om *Titanic*...

– Dig lurar man inte.

– ... vilket jag kan förstå, för själv har jag till exempel ingen lust att betala skatt eller stanna framför rött ljus när det är uppenbart bilfritt och inte heller vill jag alltid hålla mig innanför fartgränserna. Instinktivt tänker jag att "polisen får gärna kolla upp de andras hastighet, måtte jag nu inte fastna här". Problemet är att om alla på det viset sätter impulserna före omdömet, skulle vi få dubbelt så många trafikdödade på vägarna. Och om alla lyckades smita från skatten, skulle vi överhuvudtaget inte ha några poliser. Eller några gymnasier. Eller sjukhus. Eller renhållningsarbetare. Eller gatubelysning. För staten eller staden måste ju få in dessa pengar för att kunna utföra dessa tjänster. Medborgare är alltså den som inte låter lusten få sista ordet och istället för att fråga om hon eller han **gillar** att betala skatt, frågar sig om det vore **rätt** att slippa undan. Och som i slutänden accepterar det rimliga i att även hon eller han får blåsa i ballongen - som alla andra. Att låta instinkterna komma efter förnuftet - det är en kamp. För alla har vi två varelser i bröstet: ett egoistiskt litet djur och en resonerande människa. Den första säger: "om jag fuskar lite på skattsedeln, då kan jag må som en prins på en söderhavsö i åtta dagar. Inget syns, inget märks." Och den andra efter en stunds eftertanke: "Nej förresten, 'det ingen märker, har ingen ont av', det är ju inte så lysande, om alla tänker så. Att utnyttja polisinsatser, universitet, brandkår eller rättshjälp utan att själv dra sitt strå till stacken är inte bara fult - det är faktiskt orimligt också. Så kan jag inte göra". Det är här som vi franska republikaner gillar tanken på att det finns en rest av något universellt hos var och en (vi må sedan vara bretagnare, färgade, brevbärare, muslimer, överstar, gatsopare, vinälskare, advokater, ateister, utövande katoliker, och så vidare) och att agera som om människan i allmänhet, medborgaren, är i stånd att kontrollera sina lustar och ingivelser som enskild individ. Sann republikan är med andra ord bara den som lydigt bromsar in framför rött ljus klockan tre på morgonen på en öde landsbygd utan skymten av någon bil i sikte!

– Knappast din stil.

– Men jag säger ju att ingen är ”republikan” till hundra procent eller att det här skulle vara en enkel match. Så fint ordnade är vi inte. Vi föds till människor, men blir medborgare. Den dålige medborgaren är inte de andra, hon eller han bor i oss själva. Det är myglaren som ständigt jagar de rätta kontakterna, räddningsplankan, knepen, sista utvägen, en liten fördel... För sig själv eller sina barn eller sina vänner. Det var de undersåtar som utbad sig om favörer hos kungen eller dennes ministrar. Medborgaren går med på regler för alla. För jag kan ju inte förneka att den där lille fixaren som frodas härinne är en seglivad en.

– Du lugnar mig.

– Det borde snarast uppmuntra dig att genast ta itu med dina läxor! Fast du har ännu inte hört det värsta. Medborgaren måste göra mer än att lyda lagen, även om hon inte gillar den. Hon måste dessutom respektera dem, som ser till att lagen efterlevs.

– Du menar polisen?

– Javisst. Jag begär inte att du skall älska polisen men att du ska förstå vad den är inbegripen i. Det är en enkel match att säga ja till lag och ordning men nej till dess tillämpning, vilken sällan är lika rolig. Om man till exempel anser det nödvändigt att stifta en lag om invandring så kan man inte sedan komma och ropa skandal varje gång en utvisning faktiskt äger rum. Välja det goda men inte acceptera avigsidorna.

– Jag är skeptisk mot snuten. Du anar inte hur de uppträder mot oss unga. Jämt är de på oss. Häromkvällen när vi var hemma hos Jean-Pierre dök polisen upp klockan två på natten. Och varför det då? Störande av nattro! Man får inte ens ha lite kul nuförtiden.

– Friheten tar slut för en del, när de andras just ska till att börja. De kom säkert inte för att de tyckte att det var särskilt roligt, det var antagligen någon granne i huset som hade kontaktat dem i hopp att polisen skulle kunna återge dem *deras* rätt att sova i lugn och ro. Det är ju också rimligt efter ett visst klockslag. Annars blir livet onödigt krångligt. De kom inte dit för att de ville sätta dit er utan för att påminna er om att er specifika önskan att dansa och låta musiken ösa på, kommer efter lagen och som i den egenskapen

är ett uttryck för allmänhetens vilja. Ni borde snarast ha tackat dem. Där fick ni lära er något nytt.

– Men det blir ju konflikt om tre uniformklädda snutar med vapen bara tränger sig in så där, utan förvarning.

– Jo, men tänk efter: Denna lindriga maktuppvisning från deras sida förekom kanske en än värre brutalitet. Som till exempel ifall bjässen en trappa upp, innehavare av svarta bältet i judo, till slut hade fått nog och klivit ner till er i akt och mening att göra mos av dina kompisar. Du hade haft rätt, ja skyldighet, att anmäla om polisen hade slagit er eller till och med bara varit oförskämd. Obefogat brukande av våld. Då hade det ju inte varit ett legitimt ingripande utan en straffexpedition, just av det slag busar gillar. Och i så fall hade det blivit polisens pojkar som hade blivit bestraffade, för ingen fransk republikansk polis har rätt att uppfatta sig som stående över lagen. Det finns inget värre än när den som är satt att tjäna lagen istället är just den som ställer sig över lagen.

– Polisövergrepp, korruption inom polisen, utövande av våld i tjänsten – media skriver ju inte om annat.

– Det är därför det finns en polis för poliser och en straffrätt. Den som har fallit offer har alltid rätt att göra anmälan om maktmissbruk. Att bära uniform ger inte några rättigheter i sig även om det behövs uniformerat folk för att påminna oss om lagen. Om vi människor vore änglar, skulle alla bilister sakta in framför gult ljus och man kunde dra in trafikpolisen. Var och en skulle inifrån sig själv vara i samklang med lagen. Reglerna fungerade som en programvara. I verkligheten är det ju så, att har du inte samhällets ordningsmakt bakom dig, kan du inte ens göra anspråk på dina medborgerliga rättigheter.

– Hur då?

– Tag **rätten att demonstrera** på allmän gata. Den följer naturligt av **åsiktsfriheten**, som garanteras i författningen. I princip. Men när det kommer till kritan är det ju bara en polisstyrka som kan garantera att du faktiskt kan utnyttja denna din rättighet.

– Är det så det är?

– Dina vänner i "Ned med fronten", "*Ras le front*" vill demonstrera den och den dagen i Paris mot Front National.

Det har de rätt till. Anta då att några vänner till Le Pen väljer att förlägga en motdemonstration till precis samma dag i precis samma kvarter. Det har de ju också rätt till för deras parti är lagligt. En sådan demonstration skulle då urarta i regelrätt slagsmål. De tuffaste slagskämparna skulle stå som segrare – det är gatans ordning. Om alla utnyttjade sin demonstrationsrätt utan att meddela sig på förhand, skulle det inte dröja länge innan Paris hade förvandlats till ett blodigt slagfält. Därför behövs en demokratisk reglering av demonstrationsrätten. En grupp medborgare som vill demonstrera måste först ta kontakt med polisprefekturen och komma överens om tider och vägar, så att demonstrationstågen kan förläggas till olika sträckor och så att polisen vid vissa tidpunkter kan vara på plats och följa båda tågen för att skydda dem. Därmed undviker man att två fientliga grupper kommer i handgemäng. Som du ser står frihet och ordning inte i motsats till varandra. Om du har rätt att demonstrera, så har du också skyldighet att respektera demonstrationsreglerna. I Frankrike finns inga **rättigheter** utan motsvarande **skyldigheter** och inga friheter utan att det även finns förpliktelser. Din samvetsfrihet, det faktum att du inte behöver stå till svars inför någon rörande dina tankar eller åsikter leder till att även du i din tur måste respektera andras åsikter, politiska eller religiösa. Om du har rätt att utnyttja allmänna färdmedel – metron, busskurer, tåg – så har du också skyldighet att inte förstöra eller missbruka dem. Om du råkar ut för en olyckshändelse eller är i fara, så har du rätt att kräva att ambulans eller brandkår rycker ut för din skull men även skyldighet att själv hjälpa till om någon är i fara. Du försvaras av den republikanska armén mot varje utländsk invasion, som skulle kunna hota vår frihet men i utbyte mot denna tjänst har unga män – eller snarast hade – skyldighet att göra militärtjänst (vilken kan komma att motsvaras av civilförsvar för unga kvinnor). Och när det har blivit krig har man varit tvungen att betala sin ”skatt i blod”. Du kan tycka att det där var en extrem form av förpliktelse men för så gott som alla franska medborgare har den framstått som självklar och berättigad. Miljoner människor har gått i döden för den.

– Ja, de var modiga på den tiden. Till slut blev det lite mycket, vad?

– Varje tidsperiod har sina former av självupppoffring. Men säkert är att det aldrig kommer att finnas en fransk republik utan ett minimum av mod. Oavsett var på stegen du själv står, högre upp eller längre ner. När staten till exempel låter upproriska och beväpnade människor iförda ansiktsmask hålla presskonferens i de korsikanska bergen, när man underlåter att polisanmäla bretagniska bönder som vänder upp och ner på ett tåg från den statliga järnvägen, SNCF, *Société Nationale des Chemins de Fer* eller när man tuttar eld på en prefektur eller när en rektor vägrar att bestraffa en elev, som har utsatt sin lärare för grovt våld (för att slippa få familjen på halsen eller gänget i kvarteret), då är det varje gång själva republiken man angriper i kärnan. Värst av allt är statens brist på civillurage. Den rättsstat som inte har mod att straffa lagbrytare av rädsla för att "få problem" lämnar vägen öppen för en eller annan form av diktatur lika säkert som att fred till varje pris leder till krig. Alltför stor undfallenhet, **laxism**, skadar frihetens sak lika säkert som att ett auktoritärt styre gör det. I det första fallet har du en maktfullkomlig polis, som placerar sig själv ovanför samhället, den har alla rättigheter men inga skyldigheter. I det andra fallet kan eller vågar en maktlös polis inte ingripa längre, därför att varje form av repression uppfattas som olaglig. Och istället för att ingripa går man i dialog med värstingen och anstränger sig att till varje pris förstå honom och eller henne. På så vis förvandlas varje brottsling till en patient i behov av vård eller till ett offer i behov av assistans (genom att psykologer, medlare och socialassistenter kallas till hans bädd). Man kan återgå till djungelns lag (där "tystnadens lag" utgör ett specialfall och där de svaga skräms till tystnad av de starka) genom ett övermått av repression. Men även genom frånvaro av all repression.

Jag säger inte att det är en lätt sak att i varje situation välja mellan svaghet och våld. Jag säger bara med stöd i fakta, dem vi har sett och dem vi alla kan iakttä, att det finns två sätt att underminera den franska republiken. Genom att de moraliska fortsätter att räkna upp alla våra rättigheter, självklart bara på papperet, och gör listan extra lång genom att förtiga våra

plikter och skyldigheter. Det är sympatiskt, tillåtande och solidariskt. Eller också underhåller man oss enbart om våra skyldigheter och smusslar undan att vi faktiskt också har vissa friheter och rättigheter. Det är mystifierande, auktoritärt och patriarkaliskt. Valmöjlighet nummer ett: "Det är förbjudet att förbjuda." Frankrike, våren 1968. Valmöjlighet nummer två: "Arbete, Familj, Fosterland". Frankrike, våren 1940. Som du märker finns det just ingen säsong när vår republikan framstår som rätt och slätt sympatisk... Hon eller han är antingen alltför tolerant i ögonen på de cyniskt auktoritära eller också alltför intolerant i frihetsdrömmarnas ögon. Vill du sluta upp bakom "Marianne" – kan du sällan förvänta dig idel glada miner...

– Men i så fall var ju Papon en god republikan, för han respekterade lagarna. Det ansågs ju lagligt då att ge judar en särskild status!

– Det som är lagligt är inte nödvändigtvis legitimt. Över lagen står konstitutionen. Över den reglementerade ordningen står mänskligheten. Om du blir poliskommissarie (ordningsmakten håller ju som väl är nu på att feminiseras) och en dag får order att göra razzia, att spärra in eller – obekant vart – utvisa alla buddister, eller muslimer, från ditt arrondissement, så tycker jag att du ska säga upp dig även om denna åtgärd skulle råka ha stöd av *Le Conseil d'Etat*, Regeringsrätten, vilket var fallet med raslagarna under Vichy-regimen¹. Lydnaden hos en republikan är inte samma sak som att foga sig.

¹ Maurice Papon (död 2007), var en hög fransk statstjänsteman under Vichy-regimen, som dömdes 1998 för "brott mot mänskligheten" för sin roll i judetransporter till koncentrationslägren under dessa ockupationsår i Frankrike under andra världskriget.

Samma ansvarsprincip som får henne eller honom att vilja utföra givna order, kan få den personen att sätta sig på tvären utan att vederbörandes principer har ändrats det minsta. En medborgare dömer efter sitt samvete. Det är drivfjädern bakom uttrycket "civil olydnad".

– Inget dumt uttryck...

– Det är smickrande men bör inte missbrukas. Att undandra sig lagen är en allvarlig sak. Det inger respekt om man riskerar avsked eller fängelse men är inte fullt så fint om det handlar om att skaffa sig applåder till ett billigt pris. För lagen är **bindande** för alla, även om vi inte tycker om den. Om varje individ och varje minoritet ger sig själva rätten att definiera vad de betraktar som rättvisa, så skulle "var och en för sig" mycket snart övergå till "alla mot alla". Det kan till exempel handla om en läkares rätt att av samvets skull vägra tillämpa en lag som tillåter frivilligt avbrytande av en grossess. I så fall bör den läkaren kanske avstå från att ta uppdrag inom socialvården. Om samma person ställer bestämmer sig för att hindra sina kollegor från att utföra sina arbeten, då bör han tas i förhör och ställas inför domstol. En kaféinnehavare som vägrar servera arabiska kunder bryter mot lagen men inte för att han skulle ta sitt ansvar utan på grund av rasism. Olydnad är inte ett större tecken på civilkurage än lydnad.

– Men hur kan man då veta när det finns skäl att lyda och när inte?

– Genom att använda sig av huvudet. Ditt sunda förnuft är "det ting som är bäst fördelat här i världen". Om man bara har lärt sig det allra minsta om hur man brukar det. Och det är uppgiften för den **obligatoriska, konfessionslösa och kostnadsfria utbildningen**. Innan blivande medborgare får gå och rösta ska de ha gått ur skolan.